

Zokir PARDAYEV,

O'zbekiston Milliy universiteti Ilmiy jurnallar va tahririyat bo'limi boshlig'i, PhD

Professor B.Karimov taqrizi asosida

RAUF PARFI IJODIDA XALQONA PAFOSNING KO'RINISHLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolamizda yozuvchi Rauf Parfi ijodining o'ziga xos xususiyatlari hamda she'riyatida aks etuvchi xalqona pafos ko'rinishlari tahlil qilindi. She'rlaridagi badiiy timsollar va ular orqali yuzaga chiquvchi xalqona ruhni aniqlashga doir fikr-mulohazalar berildi.

Kalit so'zlar: She'riyat, an'ana, xalqona pafos, lirik kechinma, sonet, "Sakinat", milliyat, soddalik, samimiyat, ohang, tasvir.

APPEARANCES OF PUBLIC PATHOS IN RAUF PARFI'S CREATION

Annotation

This article analyzed the characteristics of the work of writer Rauf Parfi and the folk pafos that reflect his poetry. Opinions were given on the artistic symbols of their poems and the identification of the spirit that arises through them.

Keywords: Poetry, tradition, folk pafos, lyrical nightmare, sonet, "Calm", nationality, simplicity, sincerity, tone, image.

ПРОЯВЛЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО ПАФОСА В ТВОРЧЕСТВЕ РАУФА ПАРФИ

Аннотация

В данной статье проанализированы особенности творчества писателя Рауфа Парфи и народные пафосы, отражающие его поэзию. Были высказаны мнения о художественных символах их стихотворений и отождествлении духа, который возникает через них.

Ключевые слова: Поэзия, традиция, народное пафосе, лирический кошмар, сонет, «Штиль», народность, простота, искренность, тон, образ.

Kirish. XX asr o'zbek adabiyoti tarixida o'zining falsafiy, xalqona, ham soddaham bir qarashda anglash mushkul bo'lgan she'rlari bilan o'z o'miga ega bo'lgan shoirlardan biri Rauf Parfidir. Rauf Parfi she'riyat maydoniga XX asrning 60-yillarida kirib keldi. Birinchi kitobi "Karvon yo'li" deb nomlanadi. Ta'kidlash lozimki, shoirlar uchun birinchi kitob juda muhim bo'ladi. Shoir ahli o'zlarining birinchi kitoblari bilan o'quvchilarini topishi yoki, aksincha, yo'qotishi ham mumkin.

Rauf Parfi taqdiriga she'riyat muxlislarining suyuqli shoiri bo'lishdek baxt bitilgan edi. "Rauf Parfi she'riyati" degan ta'birning o'ziyoq shoirning adabiy merosi, go'zal she'rlari, ijodining umumpafosi to'g'risida mulohazalar yuritishga undaydi.

Shoir she'rlarida Vatan, ona, inson, tabiat mavzulari yetakchilik qiladi. U o'zbek she'riyati an'analari, ikkinchi tomondan Nozim Hikmat va Garsiya Lorki singari xorijiy shoirlar ijodini mehr bilan o'rganib, o'z iste'dodini ana shular ta'sirida kamol toptirdi.

Nazariy asos. Rauf Parfining ilk she'rlari 50-yillarning ikkinchi yarmida paydo bo'lgan bo'lsa ham u 60-yillarning o'rtalariga kelib, shoir sifatida tanildi. Uning "Karvon yo'li" (1968), "Aks sado" (1970), "Tasvir" (1973), "Xotirot" (1974), "Qaytish" (1981), "Sabr daraxti" (1981), "Sukunat" (1991) kabi o'nlab she'riy to'plamlari bosilib chiqdi.

"Tong otmoqda", "Yomg'ir yog'ar", "Yoz kechasi", "Yana qaytib keldim...", "Yurak" she'rlari ijodkorning nechog'li favqulodda iste'dod sohibi ekanligidan, tabiat lirikasi bilan inson "men"i uyg'un va hamohang shaklda tarannum etilganidan darak berib turibdi. "Tong otmoqda" she'rida shoirning umidlari, yorqin tuyg'ulari ifodasini topgan:

Tong otmoqda. Tong o'qlar otar, Tong otmoqda, quyosh - zambarak. Yaralangan Yer shari yotar, Boshlarida yashil chambarak. Tong otmokda, musaffo tongga Yuragini

tutar odamlar, Shu tong uchun kelgan jahonga, Shu tong deya o'tar odamlar. Tong otmoqda...

E'tibor berilsa, bunda quyosh zambarakka, uning zarrin nurlari o'qlarga qiyoslangan. Quyoshdan tinimsiz o'qlar yog'iladi go'yo. Aslida, bu o'xshatish bejiz emas. Fizik qonuniyatlarga ko'ra, nurning zarralar ko'rinishida tarqalishi ham mavjud voqelikdir. Yer shari shoir tasavvurida o'sha zarralar oqimi - o'qlardan yaralangandek ko'rinadi. Keyin shoir nigohi tabiat hodisasidan insonlarga ko'chadi. Har kuni saharda uyg'ongan odam musaffo tong bilan qarshilashadi. Tong pokizaligi odamlar yuragiga ko'chadi. Bu she'rning juda soddaham zohiriy ma'nosini shunday tahlil qilish mumkin. Bu tasvirlar orqali ham shoir she'rlaridagi xalqona pafosni ko'rish mumkin. Ammo Rauf Parfi she'rlari bir marta o'qib qo'yiladigan va darhol uqib olinadigan soddaham she'rlar sirasiga kirmaydi.

U 60-yillarda bir qancha sonetlar yozdi. Bu sonetlarda ham Vatan obrazi markaziy o'rinda turadi. "Abdurauf Fitrat", "Turkiston yodi", "Yurt qayg'usi" she'rlarida O'zbekiston, umuman, Turkiston xalqlarining mustaqilligini orzu qilgan edi.

Tahlil va Natija. Umuman, Rauf Parfi o'zbek she'riyatida o'ziga xos ohang va mazmunga ega. Uni hazm qilish, tushunish, anglashning o'zi muhim. Rauf Parfining falsafiy fikrlar, hukmlar bilan yo'g'rilgan, chuqur mazmunga ega she'rlari talaygina. To'g'ri, hamma shoirning ham she'rida biron-bir ma'no bo'ladi, lekin Rauf Parfi boshqa shoirlar dunyo-dunyo she'r bag'ishlaydigan ma'nolarni birgina jumlagi joylay oladi. Bu esa hammaning ham qo'lidan kelavermaydi. Bu faqat yuqori salohiyatli shoirigagina xos. Uning lirikasi haqida xulosa chiqarar ekanmiz, bu she'rlar bir qarashda tushunarsiz, to'ntoq bo'lib tuyuladi. Biroq o'zbekona qilib aytganda, boshdan do'ppini olib qo'yib mulohaza qilinsa she'r mohiyatida insonlarni asrlar

o'yantirguvchi hodisalar aksi, yuksak, shuningdek, tuman tuyg'ular ifodasi mavjudligining guvohi bo'lamiz:

Sovuq, atrof temir. Qo'limni ochdim,
Elkamda chatnadi qaynoq qo'rg'oshin...
Vayrona qa'ridan ko'klarga qochdim –
Arzonga oldilar Majnunning boshin.

Shoir asarlaridagi yangilik nafis lirik kechinmaga mos lirik ohang, kutilmagan sifatlashlar harakatiga asoslangan til va uslub edi:

Shivirlaydi oyog'imda yashab o'tgan xazonlar,
Ko'zlariga igna yanglig' sochilmoqda mezonlar.
Huvillagan qishloq uzra quyuq tuman chukmoqda,
Yiroqlarda nay ko'nglini so'nggi bora to'kmoqda.

Shoir bu she'rida o'zbek qishlog'ining kuz fasladagi g'arib manzarasini tasvirlamoqda. Insonning ruh erkinligi masalasi Rauf Parfi ijodining o'zak mag'zi deyish mumkin. Shu sababli shoir lirikasida tuyg'ular hayotini, kechinmalar manzarasini, holat-kayfiyatlar suratini chizish alohida tamoyildir. Shoir uchun eng muqaddas narsa Vatandir. U bir she'rida "Unutishga arzi baxt, shon-shuhrat, boshqa... Unutilmas narsa faqat... Vatandir". Bu tasvirlar, vatan manzaralari aks etgan timsollar ham shoir she'rlariga xalqonalik, soddalik, milliyat kabi ohang va pafoslarni o'zida jamlaydi.

Rauf Parfi yaralari ochiq, dardli shoir. Unda xazinlik ko'p. Ora-chora marsiya ham yozib tashlaydi. Tushkunlik kayfiyati mavjud. Shoir insoniy dardlardan xoli bo'lolmaydi. Rauf Parfi shoir sifatida o'zligini to'laroq ifodalashga intiladi.

Shoir boladek quvonibgina yashay olmaydi shuning uchun: "Seni, ey g'amli ohang, tanimasdim, bilmadim oldin", - deya xitob qiladi. Bora-bora dunyoni tanib, hayotga o'zini javobgar seza boshlagach, g'am ham ketadi, shoirning "qalbini" asrining tomiriga ulaydi.

Rauf Parfi o'zining o'ychan, g'amgin ovozi sira umidsizlik deb hisoblamaydi: "Men kuyunib sevaman netay... Men kuyunib so'zlayman". Rauf Parfi ko'p she'rlari o'ziga va boshqalarga murosasiz, ma'naviy talabchanlik ruhida yozilgan beomon va shiddatli aybnomalaridir.

U hissiyot vositasida tafakkur qiluvchi kuchli behalovat shoiridir.

Shoirda miqyosli tafakkur madaniyati, tahlil mahorati bilan yuksak ma'naviy intilishlar va teran dil birlashib ketganligiga shak-shubha yo'q.

Rauf Parfining she'riyat dunyosida o'zgacha timsol, obrazlar mavjud. Uning mohiyati, ayniqsa, shoir hayoti, ijodiy taqdiri haqidagi she'rlarida ijodkorning o'zigagina ayon, boshqalar uchun sirli-g'aroyib jarayonlar tarzida namoyon bo'ladi. Chunonchi, "She'riyat" asarida g'oyat nafis san'at tabiatiga xos shunday bezovta-o'ychan satrlar bor:

Rom etmas hech narsa, sahrudir ko'ngil,
Osmonlarga faqat afsona so'zlar.
Malomat toshida ochilgan bir gul,
Dam o'tmas kular ul, dam o'tmas bo'zlar...

Ne ajabki shoir Navoiy o'zining shoir, orif, rindi, vali, darvesh, arbobu sarvar zotlarning timsoli mujassami bo'lmish lirik qahramonini majozilashtirib "Malomat bulbuli" deb atagan edi. Rauf Parfi: "Shoir, she'r aytmoqqa sen shoshma faqat Ulug' Alisherning qutlug' tilida!" kabi g'oyat mas'ul so'ziga hamisha amal qilgani holda, ustoz tashbehidan rag'bat, shoir zotining bardoshda, fidoyilikda benazir ko'nglini "Malomat toshida ochilgan bir gul" deb ta'riflaydi. Yuqoridagi misralar, birinchi qarashda, she'r yaratishdek nozik, murakkab izlanish jarayonlarining obyektiv yo sub'ektiv sabablar bilan, ehtimol, samarasiz kechgan qiynoqlarini ifodalayotganday tuyulishi mumkin. Aslida, mungli hazin, ayni chog'da ma'ruf, isyonkorona ohangda shoir qismati biz tasavvur qilgandan ko'ra purdard holat, turli ziddiyatlardan holi emasligiga ishora bor. Garchand "Sahro ko'ngil osmonlarga faqat afsona so'zlasin" – zohiran go'yo

umidsiz bir holning sababiyati sir tutilgan, misralar mohiyatida shunday haqiqat yotsa-da, shoirming asroru ruhiy iztiroblarni yonga olish yo yashirib berishi har doim oson kechavermaydi, zotan hayotda bo'lgani kabi dramatik, hatto tragik holatlar uning tabiati uchun begona emas. Bu hol "Shoir" she'rida aniq ifodalanadi:

Kimni shoir deya tan olar jahon,
Biz kimni shoir deb ataymiz bugun?..
Kimdir ul ermak deb kuyilarmi nahot,
Soxta ehtiroslar chulg'armi uni?..
Kimdir ul, jafokash shu xilqat aro.
Hamnashin tutingan qora qalamga?..
Kimdir ul, g'amguzor va motamsaro
Fikr sochayotgan olamga?..

Bunday favqulodda nolon, bezovta ohangdagi satrlar orqali shoirming "Bu dunyoga... javobgarlik" (Shayxzoda) missiyasi - hayotning o'zi ilgari surayotgan umumbashariy muammolarga daxldorlik munosabati haqqoniy ifodalangan.

Alalxusus, shoir va she'riyat uchun hurriyat, vatan, millatparvarlik g'oyalari taqozo etgan kurashchan ijtimoiy dard asosiy maqsad, asl matlab emas. Uning o'zi tabiatan rubobiy – lirik ibtido – azaliy nafosatsiz, qolaversa sof insoniy, ruhiy – ma'naviy ehtiyojlarsiz yashay olmaydi. Rauf Parfining she'rlaridan birida yana shunday murakkab ruhiy holat faqat haqiqiy shoir, "o'zi yoqqan alangada yongan" (A.Oripov) chin fidoyi ijodkor iztiroblari haqqoniy ifodalangan:

Izlaysanmi senda bir panoh
Hech tinarmi bu kuy, bu og'riq?
Ehtimolki, bekordir, evoh,
O'rtanishing bu qadar bag'rim?!
O'ychan necha, tun ichra tanho
Rauf Parfi, qoldik ikkovlon...
Biz mehrga to'ymadik aslo,
Mehr, mehr istaymiz hamon.

Xulosa. Umuman, Rauf Parfi o'zbek she'riyatida o'ziga xos ohang va mazmunga ega. Uni hazm qilish, tushunish, anglashning o'zi muhim. Shoir ijodida sonet ham alohida o'rin tutadi. U 60-yillarda bir qancha sonetlar yozdi. Bu sonetlarda ham Vatan obrazi markaziy o'rinda turadi. "Abdurauf Fitrat", "Turkiston yodi", "Yurt qayg'usi" she'rlarida O'zbekiston, umuman, Turkiston xalqlarining mustaqilligini orzu qilgan edi.

Shoir vafotidan keyin nashr ettirilgan "Sakinat" nomli kitobida ham o'zgacha ruh va tasvirlarni ko'rishingiz mumkin:

Yerga qo'ying meni. Onamdir tuproq, Tobinib o'payin
onamning izin. Onamning yuzini, oy yuzida dog'.

Yashin bering menga, chatnayin o'zim, Menga dengiz bering, daryolar urfoq, Nafas bering menga, beringiz So'zim.

Rauf Parfi o'zining badiiy izlanishlari bilan o'zbek she'riyati ufqlarini kengaytirdi. Uning uchun shoirlik Tiriklik emas, Tiriklik, Borliq va Yo'qlik, Avval va Oxirdir!

To'g'risini aytganda, Vatan haqida, O'zbekiston haqida yuzlab she'rlar bitilgan. Lekin ularning birortasida R.Parfi she'rlaridagidek og'riq sezilmaydi.

Ay sen, ona xalqim, loylarga botdim,
Pilla halovatning g'ilofidan chiq!
So'yilgan sag'rimga zahrolud qotdim,
Kamolot so'qmog'i naqadar achchiq.

Ushbu she'ridagi "ona xalq", "pilla halovat", "g'ilof", "so'yilgan sag'rim" kabi timsollar orqali ham vatanga muhabbat, millat erki, xalqparvarlik ruhi aks etadi. Bilamizki, shoir XX asrning ikkinchi yarmida ya'ni mustaqillikka erishgunga qadar bo'lgan davrda ijod jadal ijod qilgan yozuvchilardan. Tom ma'noda Cho'lpon, Abdulla Qodiriylar singari "haq gapni hayiqmay" ayta oladiganlar izdoshi desak mubolag'a bo'lmaydi. Buni mustabid davrining "biqiq" muhitiga qaramasdan "Kamolot so'qmog'i naqadar achchiq" ligi aks etgan tasvirlardan ham ko'rishingiz mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Sabr daraxti. T., G'.G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1986.
2. Sukunat. T., "YUlduzcha", 1989.
3. Aks-sado. T., "Yosh gvardiya" nashriyoti, 1970.
4. Turkistonni kimlar sevmaydi? "Jahon adabiyoti", 1998, № 1.
5. Tavba. T., "YOZuvchi", 2000.
6. Rauf Parfi ijodi haqida:
7. Akramov B. Ruhiyat musavviri. "SHarq yulduzi", 1994, № 1-2.
8. Akramov B. Ruhiy xilqat timsollari. "O'zbekiston adabiyoti va san'ati", 1998 yil 13 noyabr.
9. www.ziynet.uz